

Pintér Henriett – Szilágyi Dóra – Gál Franciska

A mesélő szülő

Szülők ösztönzésére és bevonására irányuló meseolvasási program validitásvizsgálata

A tanulmány egy szülők számára alkalmazható otthoni mesefoglalkozás kipróbálásának az eredményeiről számol be, amelyben egy speciális köznevelési intézményben tanuló nyolc gyermek és szülője (mint elsődleges gondozója) vett részt. A kutatás arra kereste a választ, hogyan ösztönzi a szülőt, ha a gyermekének mesél. A munka elméleti része összegzi a vizsgálatot megalapozó szülői mese- és történetmondás hazai és nemzetközi kutatásainak a főbb eredményeit a következő szempontok szerint: a mesélő szülő mint gyermeke fejlesztője; a mesélő szülő mint önmaga ösztönzője; az apa és az anya mese- és történetmondási különbségei. A tanulmány empirikus része a vizsgálatot részletezi. A kutatás kérdései: a) Megbízhatóan működik-e a mesecsomaghoz szerkesztett megfigyelési protokoll? b) Milyen elemei rajzolódnak ki a szülői ösztönzésnek az otthoni meseolvasás során? c) Hogyan élték meg a szülők a gyermekükkel való közös mesélést? A kutatás eredményei megmutatták a szülőket ösztönző mesecsomag értékelésére kidolgozott megfigyelési szempontsor megbízhatóságát, az ösztönzés jeleit a szülőknél a mesecsomag alkalmazása során, valamint a gyermekükkel folytatott közös mesélésnek a szülők általi megélését. Az eredmények szerint kirajzolódni látszanak a meseprogram szülői ösztönzői: a szülő bevonódása a mesefoglalkozásba (önként vagy szakember felkérésére), a mesecsomag visszaküldésének a hajlandósága (egy vagy két héten belül), illetve a gyermekkel folytatott mesélés megörökítésének a szándéka. Ez a validitásvizsgálat új szempontokat kínál a mesekutatásoknak a társas dimenzió és a szülői motiváció oldaláról.

Bevezetés

A tanulmány egy szülőket ösztönző és bevonó otthoni meseolvasási program kialakítását, alkalmazását és validitásvizsgálatát mutatja be. A jelen munka a szülői élményre fókuszál, ez a dimenzió a hazai és a nemzetközi pedagógiai gyakorlatok intervenciókutatásainak eddig még kevésbé feltárt területe. A mesék és a mesemondás hatékonyságára irányuló hazai kutatások rávilágítottak arra, hogy a rendszeres mesélés és beszélgetés hozzájárul a gyermekek hallás utáni szövegértésének a fejlődéséhez (Vakula 2015), a mesemondó dajkanyelvi prozódiaja segíti a mesék megértését (Papp 2018; 2023) és az összefüggések kezelését (Nyitrai 2017). Alkothat saját mesét a pedagógus, akinek a kezében ez identitásformáló irodalmi eszköz (Zóka 2021), alkothat a gyermek is. Az óvodás gyermek történetmesélése elősegítheti a későbbi fogalmazástanulásának a sikerességét, kommunikációs helyzetekben pedig növelheti a gyermek magabiztosságát és önbizalmát (Murányi 2018), az óvodában alkalmazott interaktív mesélés továbbá növelheti a szövegértő olvasás hatékonyságát (Szinger 2009). A történetek közvetítésében az apa és az anya mesélési stílusa is eltérést mutathat a nyelvhasználatot illetően (Muchnik–Stavans 2009).

A szülő-gyermek közös foglalkozásoknak a nemzetközi tanulmányokban két olyan megközelítése rajzolódik ki, amelyek a szülői szerep metszetében helyezkednek el, nevezetesen: a szülő milyen státuszba helyezi magát akkor, amikor a gyermekének mesél. Az egyik ilyen szerep a gyermek fejlesztőjéé, amikor a szülő úgy

mesél a gyermekének, hogy a tanulási előmenetelét támogatja. Ez a megközelítés a gyermek anyanyelvi fejlődését befolyásoló tényezők közül indul ki. A szülő-gyermek foglalkozásoknak van egy másik lehetősége is: az együttlét megéléséből fakadó optimális élmény, a flow állapotának a megélése (Csikszentmihályi 1997). Ebben a szerepben a szülő önmaga ösztönzője, motivátora lehet, és ez a gyermekével való együttlét – mint pozitív élmény – általános jóllétéhez járulhat hozzá (Soshani–Yaari 2021).

A szülőkre irányuló, gyermekével közösen folytatott mesélés és történetmondás hatékonyságát vizsgáló nemzetközi kutatások jelentősek. A szülők rendszeres mesélése segíti gyermekük anyanyelvi, szociális és érzelmi fejlődését (Loredana et al. 2024), a napi meseolvasás bizonyítottan hat gyermekük korai nyelvtanulására és iskolaérettségére (Tamis-LeMonda–Rodriguez 2009), a párbeszédese meseolvasás többek között az olvasási tanulás alapozásához járulhat hozzá (Dicaldo et al. 2022).

Miközben a szülő szerepét a fejlesztés mentén értelmezi a szakirodalom, az élményszerűsége vonatkozó aspektus alig jelenik meg. A mesélésnek a szülő számára megélt pozitív élményeivel kapcsolatos kutatások meglehetősen szűkösen lelhetők fel a nemzetközi szakirodalomban (Fave–Massimini 2004). Jelenlegi tudásunk szerint – sem a hazai, sem a nemzetközi szakirodalomban – nem találunk olyan feltáró kutatásokat, amelyek annak megélését vizsgálnák, hogy a szülő – otthoni-családi környezetben – hogyan tapasztalja meg a gyermekével közösen folytatott mesélés ösztönző hatását.

A mesélő szülő mint gyermeke fejlesztője

A gyermekek tanulása kora gyermekkorban elsősorban a szüleikkel való interakció páros (diadikus) kontextusában történik: ebből a szempontból a jó dialogikus szülő-gyermek kommunikációt a jó nevelési gyakorlatokkal is elő kell segíteni. A párbeszédese könyvolvasás (dialogic book-sharing), a szülő-gyermek kommunikáció dialogikus formája, amely a szavak nélküli képeskönyvek használatán keresztül kiváltságos „interszubjektív” teret biztosít a gyermek tanulásához: zárt teret a közös vizuális figyelemhez, fizikailag közeli, intim környezetben, amely a megosztott fiziológiai és érzelmi állapotokhoz kapcsolódik. Ebben a térben alapvetően fontos az az érzelmi ráhangolódás, ahogyan a könyvet megosztják a szülők a gyermekeikkel. Ezek a diszpozíciók főként nonverbális kommunikáción (például tapintáson, gesztusokon) keresztül zajlanak, amelyeket a gyermekek is megjegyeznek a dialógusok során (Loredana et al. 2024: 3).

Tamis-LeMonda–Rodriguez (2009) szociokulturális kontextusban (Bruner 1983; Vygotsky 1962) értelmezi a szülők gyermekük anyanyelvi fejlődésére és tanulmányi előmenetelére gyakorolt hatásait. Közös könyvolvasással és meséléssel támogathatja a szülő gyermeke részvételét a rutinszerű tanulási tevékenységekben, ez pedig kritikus fontosságú a gyermek számára a korai tanulást illetően a nyelvi fejlődéshez és a kialakuló írási-olvasási készséghez. A szülők gyermekükkel közösen folytatott beszélgetései ugyancsak döntő szerepet játszanak a gyermek korai nyelvi fejlődésében. A beszélgetés során az anyanyelv használata, minősége és stílusa a gyermekek korai nyelvi fejlődésének az egyik legerősebb meghatározó tényezője. Ha a szülők reagálnak gyermekük verbális és felfedező kezdeményezéseire (szóbeli leírások és kérdések révén), a gyermekek általában fejlettebb receptív és produktív nyelvi készségekkel, fonológiai tudatossággal és történetértési készségekkel rendelkeznek. A gyermekek mesekönyvei, tanulást segítő játékaik lehetőséget adnak a szülő és gyermeke közötti eszmecserére is konkrét tárgyakról, cselekvésekről, amelyek további témákról szóló beszélgetés elindítását kezdeményezhetik.

Annak érdekében, hogy a szülők gyermekük tudatos fejlesztőjévé válhassanak, a közös mesélés elsajátítására szülőközpontú képzéseket (Parent-Focused Intervention) szerveznek, amelyek kedvező hatásairól több nemzetközi tanulmányban is beszámoltak. A szülői képzések elindítását a nemzetközi kutatások a nem megfelelően kialakuló olvasási készségek emelkedő tendenciájával indokolják, a kezdő szakaszban ugyanis az olvasás tanulása szorosan összefügg a gyermekek otthoni környezetével. Dicaldo és munkatársai (2022)

egy szülőközpontú, párbeszédre építő könyvolvasási beavatkozás megvalósíthatóságát és hatékonyságát vizsgálták, amelynek célja egy, a szülők számára kidolgozott – gyermekükkel közösen folytatott – könyv- és meseolvasási stratégia hatékonyságvizsgálata volt. A kontrollcsoportos kísérletben a szülőket és gyermeküket három csoportba osztották: a kontrollcsoportban a szülők mesekönyveket kaptak, az információs csoportban könyveket kaptak, és tájékoztatták a szülőket gyermekük kognitív és nyelvi fejlődésének az állapotáról, a harmadik, fejlesztő csoportban párbeszédre építő olvasásra képző stratégiákat tanultak a szülők. Az eredmények azt mutatták, hogy azok a gyerekek, akiknek a szülei csak a gyermek nyelvének fejlődési szakaszairól kaptak információt, jobban teljesítettek, mint azok a gyerekek, akiknek a szülei csak könyveket kaptak (a kontrollcsoport). Azok a gyerekek azonban, akiknek a szülei közvetlenül részt vettek a párbeszédre építő könyvintervencióban, és stratégiákat tanultak az interakció fokozására, jobb nyelvi eredményeket értek el, mint azok a gyerekek, akik ugyanolyan gyakorisággal voltak kitéve a közös könyvolvasási tevékenységnek.

A mesélő szülő mint önmaga ösztönzője

A szülőben, amikor a gyermekének mesél, beszélget vele, olyan kognitív és affektív folyamatok zajlanak, amelyek serkenthetik a gyermekével közösen folytatott interakciót. A szülőt ebben a szerepben nem elsősorban a gyermeke fejlesztése, tanulási előrehaladása ösztönözheti, hanem a saját és gyermekével közösen megélt örömteli pillanatok. Ez a szülői szerep a pozitív pszichológia szemléletmódja felől közelíthető meg: a szülő a gyermekével folytatott interakcióban elmerül, körülötte az idő elrepül vagy megáll, ily módon megtapasztalja az optimális élmény pillanatait (Csíkszentmihályi 1997). Ez a flow-élmény olyan mentális állapot, amely általánosan minden egyénre vonatkozik, ugyanakkor a szülők gyakran sokkal nehezebben képesek ezt az élményt elérni. A nemzetközi szakirodalomban ezt a szülők zsúfolt, „sokfeladatos” mindennapjai megélésével magyarázzák (Soshani–Yaari 2021), ilyenek például a gondoskodás a gyermekről, a házimunka, a munkahelyi elvárások. Negraia és Augustine (2020) szerint a szülői lét olyan érzelmi élmény, amelyben a gyermeknevelés több szeretettel, aggodalommal és haraggal jár, mint a legtöbb más tevékenység.

A közös mesélés hajtóereje lehet olyan pozitív érzelmek kiváltása, mint az öröm, az érdeklődés, az elégedettség és a szeretet, amelyek összeadódásával elérhetjük, hogy pillanatnyi gondolataink, cselekvéseink repertoárja kiszélesedjen, valamint tartós és személyes erőforrások épüljenek ki (Fredrickson 2001). A szülő-gyermek közötti interakció (például közös játék vagy beszélgetés) nem csupán kellemes időtöltés, hanem a szülői jóllét fontos forrása is. Erre mutat rá Shoshani és Yaari (2021) kutatása, akik szerint a közös olvasás, a szabadtéri játék elősegíti a flow-állapotot és az élményt szélesítő pozitív érzelmeket, amelyek hozzájárulhatnak többek között a szülői elégedettséghez is. A szerzők bemutatott eredményei szerint a szülők gyermekeikkel való interakciói nagyobb flow-val és pozitív érzelmekkel jártak, mint a szülők szinte minden más napi tevékenysége (például szabadidő, sportolás).

A hazai feltáró kvalitatív vizsgálatok (Haga et al. 2021; Haga–Pintér 2022) is arról számoltak be, hogy a szülők motiválásában kulcsfontosságú az empátia, a bizalom és a nyílt kommunikáció; ezek a mesefoglalkozás során könnyen megjeleníthetők, hiszen a közös történetmesélés keretében a szülők folyamatosan éreznek visszajelzést a gyermekük reakcióiból. Hasonló következtetésre jutottak kismintás vizsgálatukban Fave és Massimini (2004), akik kisgyermeküket nevelő szülőket kértek fel arra, hogy a gyermekgondozás során átélte napi élményeiről 6-8 alkalommal számoljanak be napló formájában. Eredményeik azt mutatják, ha a szülők tudatosan választanak élménytelis tevékenységeket, mint a közös játék vagy a beszélgetés a gyermekkel, az optimális élmények akár a napi időtöltés ötödét is kitehetik. Mindezen vizsgálatokból feltételezhető tehát az is, hogy a jól strukturált mesefoglalkozás nagymértékben növelheti az otthoni együttlét minőségét és a szülők jóllétét.

Az apa és az anya mese- és történetmondási különbségei

A családok körében a mese- és történetmondás a lefekvés előtti családi tradíció része. Olyan diskurzustevékenység, amelyben fellelhetők az egyedi mesélési stílusok, ezek különbségei és motívumai. A mesélés mint narratív diskurzus nemcsak nyelvi kifejezést tükröz, hanem társadalmi tevékenység is, amely eltérő formális és informális környezetben különböző beszélgetőpartnerekkel zajlik, például családi vagy óvodai-iskolai diskurzusban. Az otthon elmesélt történetek rendszeresen nemcsak beszámolnak eseményekről, hanem tartalmazznak társadalmi, kulturális, nyelvi, retorikai és érzelmi szempontokat is.

Az apa és az anya mint elsődleges gondozók mesélési stílusában szignifikánsan eltérő különbségek mutatkozhatnak. Ezek a társadalmi interakcióban, a nyelvhasználatban, valamint a nyelvi és narratív funkcióban jelentkezhetnek. Leaper és munkatársai (1998) metaanalízise olyan kutatásokat vizsgált, amelyek az anyákat és az apákat hasonlította össze a beszéd mennyisége, a támogató beszéd, a negatív beszéd, az irányító beszéd, a tájékoztató beszéd, valamint a kérdések és a kérések tekintetében. Eredményeik szerint az anyák hajlamosabbak voltak többet beszélni, de kevesebb utasító beszédet használni gyermekük felé, mint az apák, akik több támogató beszéddel éltek a lányuk felé, mint a fiuk esetében. Az anyák több verbális interakciót, valamint szocioemocionális beszédet alkalmaztak a gyermekükhöz, mint az apák.

Muchnik és Stavans (2009) vizsgálatuk eredményei alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a szülők mesélési módját nemcsak a nemi szerepek, hanem a társadalmi sztereotípiák is befolyásolják. A szerzők vizsgálatának néhány eredménye azt mutatta, hogy az anyák hosszabban mesélnek, különösen a fiuknak, gyakrabban alkalmaznak jelen idejű átmenetet a történet feszesebbé tétele érdekében, több gondolkodtató kérdést tesznek fel, és gyakran fűznek a meséikhez érzelmi jellegű kommentárokat is. Az apák nem mesélnek hosszabban a lányuknak, mint a fiuknak, több kihívó, nyitott kérdéssel ösztönzik a gyermekeiket, és gyakran alkalmaznak ritkább szavakat a meséikben. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy az anya-gyermek mesélések gazdagabb interakciós eszköztárat kínálnak, erősebb érzelmi kötődést alakítanak ki, míg az apa-gyermek párbeszédük inkább ismeretek átadására lehetnek alkalmasak (Muchnik–Stavans 2009: 67).

Az empirikus kutatás bemutatása

A kutatás célja egy otthon, családi környezetben alkalmazható, szülőket ösztönző mesefoglalkozás kipróbálása. A jelen kutatás kérdéseit – a hazai és a nemzetközi tanulmányok alapvetéseinek a figyelembevételével mellett – az előmérésekből származó eredményekből vezettük le.

Kutatási kérdések

- (1) Megbízhatóan működik-e a mesecsomaghoz szerkesztett megfigyelési protokoll?
- (2) Milyen elemei rajzolódnak ki a szülői ösztönzésnek az otthoni meseolvasás során?
- (3) Hogyan éltek meg a szülők a gyermekükkel való közös mesélést?

A kutatás előzményei

A KEB/2023/035. számú kutatásetikai engedélyt a Semmelweis Egyetem Pető András Kar (SEPAK) Tudományos és Kutatásetikai Bizottsága adta. Ahhoz, hogy a szülő-gyermek kapcsolatban minél pontosabban csak a szülő ösztönzésére irányulóan végezhesük a vizsgálatot, előzetesen 2021–2022-ben kismintás előméréseket végeztünk. Mindezek arra irányultak, hogy kiszűrjük, melyek azok a konkrét tényezők, amelyek ösztönözhetik a szülőket otthoni környezetben, a gyermekükkel közös foglalkozásokban. Elsőként óvodapedagógusok körében végeztünk feltáró vizsgálatokat, amelynek eredményei alapján körvonalázódott a szülők bevonásának, tréningezésének a szükségessége (Haga–Pintér 2022). A szülők motiválására, a szülői

élmények pozitív megélésére irányulóan más pedagógusokat is kérdeztünk írásban. Az elemzések alapján a szülők bevonására a közös mesélés affektív, kognitív és kommunikációs mintázatai voltak kitapinthatók. Végül a szülők kérdőíves felmérése is hasonló eredményt hozott a saját motiválásuk megítéléséről (Haga et al. 2022). Mindezen előzmények után szerkesztettük meg a szülői mesecsomagot, amelynek validálását több körben végeztük.

A kutatási protokoll

Annak érdekében, hogy feltárhatók és leírhatók legyenek azok a kirajzolódó jelenségek, amelyek a szülőket feltételezhetően ösztönözhetik a gyermekükkel közösen folytatott mesemondás alatt, indokolt volt az esetelemzés kutatási protokollját összeállítani, amelyhez Szokolszky (2020) esettanulmányra építő vizsgálatának alapvetéseit vettük figyelembe. A kutatási protokoll a következő lépéseket tartalmazza: (1) Az iskola igazgatójának tájékoztatása a kutatás etikai engedélyről és a titoktartási nyilatkozatról; (2) az intézményi befogadónyilatkozat bekérése az iskolaigazgatótól; (3) előzetes konzultáció a gyermekekkel foglalkozó szakemberekkel (az osztálytanítóval) a szülőket ösztönző mesecsomagról (a mérőeszközzel); (4) javaslat kérése az osztálytanítótól a szülők bevonására; (5) a szülői beleegyező nyilatkozatok bekérése; (6) a szülőket ösztönző mesecsomag eljuttatásának a módja a szülőkhöz; (7) további lehetőségek felkínálása más szülőknél.

A szülőket ösztönző mesecsomagban is biztosítottuk a szülőket az önkéntességről. Feltétel volt, hogy ha nem jelentkezik egyetlen szülő sem, akkor felkérjük a szakembereket további szülők bevonására. A titoktartási nyilatkozat biztosította a szülőket az adatok bizalmas kezeléséről és az anonimitásról.

A vizsgálatban részt vevők kiválasztása és az adatfelvétel

A szülők kiválasztása a meseprogramba

A kutatásban a szülőket és a gyermeküket az otthoni mesecsomagprogramba a Semmelweis Egyetem Pető András Konduktív Gyakorló Általános Iskolájának iskolai osztályaiból vontuk be. Az iskolában a konduktív pedagógia módszerével tanköteles korú mozgássérült (elsősorban központi idegrendszeri sérült), 1–8. osztályos ép intellektusú, illetve tanulásban akadályozott 1–8. osztályos gyermekek tanulnak. A bevonás kritériuma az önkéntesség volt. A szülőket három körben toboroztuk: önként három szülő, szakember felkérésére először egy, további felkérésre még négy szülő csatlakozott. Az 1. táblázatban látható a teljes minta (összesen nyolc szülő).

1. táblázat

A minta és az adatfelvétel: a programban részt vevő szülők személyes adatai (saját táblázat)

	Minta							Adatfelvétel
A szülők toborzása	Szülők	Részt vevő szülő életkora	Hányan élnek egy háztartásban?	Hány gyermeket nevelnek?	Egyedül neveli gyermekét?	Legmagasabb iskolai végzettség	Milyen jellegű településen élnek?	Mérőeszköz kitérésének időtartama
Önként	1. szülő	50	5	3	igen	8 általános	falu	1 héten belül
	2. szülő	54	4	2	nem	egyetem	város	1 héten belül
	3. szülő	47	4	2	nem	főiskola	város	1 héten belül

A szülők toborzása	Minta							Adatfelvétel
	Szülők	Részt vevő szülő életkora	Hányan élnek egy háztartásban?	Hány gyermeket nevelnek?	Egyedül neveli gyermekét?	Legmagasabb iskolai végzettség	Milyen jellegű településen élnek?	Mérőeszköz kitérésének időtartama
Szakember felkérésére először	4. szülő	44	3	1	nem	érettségi	város	1 héten belül
Szakember további felkérésére	5. szülő	42	5	3	nem	érettségi	város	2 héten belül
	6. szülő	54	3	1	nem	8 általános	város	1 héten belül
	7. szülő	48	4	2	nem	főiskola	város	2 héten belül
	8. szülő	44	3	1	nem	érettségi	város	1 héten belül

Az adatok a – mérőeszközként szolgáló – szülőknek kiküldött mesecsomagban, a személyes adatokra vonatkozó blokk alatti szülői válaszokból származnak, valamint szóbeli kikérdezés formájában a gyermekekkel foglalkozó szakemberektől: (1) milyen a kapcsolata a gyermeknek a szüleivel; (2) mennyire motiválható a gyermek a hétköznapi tevékenység során (például a mozgásprogramokban vagy a tanórákon); (3) milyen a kapcsolata a gyermeknek az olvasott mesével (például szívesen olvas-e vagy hallgat-e mesét). Tekintettel arra, hogy a jelen vizsgálatban esetelemzéseket mutatunk be, amelyben lényeges, hogy egy-egy összefüggést részletességében és életszerűségében lehessen látni (Szokolszky 2020), így indokolt, hogy alaposan feltárjuk a szülők családi és otthoni környezetét, a rajzfilmnézési és mesélési szokásait, illetve azt is, ki mesél a gyermeknek.

Az 1. szülő 50 éves anya, öten élnek egy háztartásban, egyszülős család három gyermekkel. Iskolai végzettségét tekintve az anya 8 általános iskolai osztályt végzett, a család falun él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy az édesanya szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

A 2. szülő 54 éves apa, négyen élnek egy háztartásban, teljes család két gyermekkel. Iskolai végzettségét tekintve az apa egyetemet végzett, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy mind az édesanya, mind pedig az édesapa szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

A 3. szülő 47 éves anya, négyen élnek egy háztartásban, teljes család két gyermekkel. Iskolai végzettségét tekintve az anya főiskolát végzett, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy nem szoktak mesét olvasni a gyermeknek, de rajzfilmet néz a gyermek.

A három önként jelentkező szülő mellett egy olyan szülő volt, aki szakdolgozó megkeresésére vett részt a programban. A 4. szülő 44 éves anya, hárman élnek egy háztartásban, teljes család egy gyermekkel, az anya iskolai végzettsége érettségi, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy mind az édesanya, mind pedig az édesapa szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

Négy szülő szakember megkeresésére vett részt a programban. Az 5. szülő 42 éves anya, öten élnek egy háztartásban, összesen három gyermeket nevelnek közösen, az anya iskolai végzettsége érettségi, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy az édesanya szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

A 6. szülő nagymama (mint elsődleges gondozó), 54 éves, hárman élnek egy háztartásban, összesen egy gyermeket nevelnek közösen, a nagymama iskolai végzettsége 8 általános, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy a nagymama szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

A 7. szülő 48 éves anya, négyen élnek egy háztartásban, teljes család két gyermekkel, az anya iskolai végzettsége főiskola, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy mind az édesanya, mind pedig az édesapa szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

A 8. szülő 44 éves anya, hárman élnek egy háztartásban, teljes család egy gyermekkel, az anya iskolai végzettsége érettségi, a család városban él. A mesével, a rajzfilmmel való kapcsolatra vonatkozó kérdések esetében megállapítható, hogy az édesanya szokott mesélni a gyermeknek, illetve rajzfilmet is néz a gyermek.

Összességében megállapítható, hogy a szülők átlagéletkora 47,9 év; apa, anya és nagyszülő is olvas mesét. Egy háztartásban minimum három, de maximum öt fő él, az adott családok pedig legkevesebb egy, legtöbben pedig három gyermeket nevelnek. Az iskolai végzettségek megoszlanak, egészen az általános iskolai nyolc osztálytól kezdődően, az érettségig át, a főiskoláig/egyetemig terjed a kör. Egy eset kivételével elmondható, hogy minden gyermeknek olvasnak az elsődleges gondozók (egyik szülő; mindkét szülő; nagyszülő). Rajzfilmet egytől egyig minden gyermek néz.

A gyermekek adatai

A gyermekeket a kutatásetikai kritériumok betartásával vontuk be a vizsgálatba, anonim módon. Jelen munkában A-tól I-ig alfabetikus sorrendben jelöltük őket. Az egyik szülőnek két gyermeke (G és H gyermek) is az adott intézményben tanul, így édesanyjuk mindkét gyermekével vett részt a meseprogramban. A gyermekek adatait az intézményükben vezetett fejlődési lapjuk tartalmazza.

Az A gyermek 10 éves lány. Az intézmény tanulásban akadályozottak 3. osztályának a tanulója. A gyermek mozgása a nagymotoros funkcióképességek értékelése alapján (Gross Motor Function System, GMFCS, Egészségügyi szakmai protokoll) a súlyosság szerint enyhe. A gyermek idegrendszerében bekövetkezett változások miatt a gyermek mindkét karjában és mindkét lábában izomgyengeség tapasztalható.

A B gyermek 11 éves fiú. Az intézmény 3. osztályos tanulója. A gyermek nagymotoros funkciója súlyosan érintett a GMFCS besorolása szerint. A gyermek a kétoldali agyi bénulás következtében nehezen és lassan beszél, mindkét alsó és felső végtagja érintett.

A C gyermek 10 éves lány. Az intézmény 3. osztályos tanulója. A GMFCS szerinti besorolás szerint a nagymotoros funkciók sérülése a legenyhébb. A gyermek agyi sérülése miatt a beszéde nehezen érthető, mozgásában féloldali érintettség tapasztalható.

A D gyermek 11 éves fiú. Az intézmény tanulásban akadályozottak 3. osztályának a tanulója. GMFCS szerinti besorolás szerint a nagymotoros funkciók sérülése nagyon súlyos. A gyermek izomtónusa erősen petyhüdt, gyenge izomzatú.

Az E gyermek 8 éves fiú. Az intézmény 1. osztályos tanulója. Ép mozgású, diagnózisát tekintve egyrészt a motoros funkciók specifikus fejlődési rendellenességével, másrészt egyéb pszichés fejlődési zavarokkal küzd.

Az F gyermek 10 éves fiú. Az intézmény tanulásban akadályozottak 2. osztályának a tanulója. GMFCS besorolás szerint a nagymotoros funkciók sérülése súlyos. Csecsemőkori féloldali bénulása miatt specifikus nyelv- és beszédfejlődési rendellenességgel küzd; enyhe mentális retardáció figyelhető meg nála.

A G gyermek 9 éves fiú. Az intézmény 2. osztályos tanulója. Ép mozgású, diagnózisát tekintve kevert specifikus fejlődési zavar, illetve egyéb gyermek- vagy serdülőkorban kezdődő külön megjelölés nélküli emocionális zavar jellemzi.

A H gyermek 12 éves lány. Az intézmény 4. osztályos tanulója. Ép mozgású, diagnózisát tekintve elmondható az aktivitás és a figyelem zavarai, autizmus-spektrumzavar, illetve egyéb gyermekkori szociális funkciózavar.

Az I gyermek 11 éves fiú. Az intézmény középsúlyos értelmi akadályozottságú osztályának 3. osztályos tanulója. GMFCS szerinti besorolás szerint a nagymotoros funkciók sérülése súlyos, mind a négy végtagja izomgyenge. Kétoldali agyi bénulása következtében beszéd- és nyelvfajlási zavarral küzd.

A vizsgálati környezet bemutatása

A vizsgálati környezet egyik terepe a szülők otthona, ahol a szülő gyermekének mesél a mesecsomag három részre bontott meséjéből, a másik a gyermek intézményes nevelési környezete, ahol tanul, és ahol kapcsolatban van a vele foglalkozó szakemberrel. A konduktív általános iskolában (1) a habilitációs és a rehabilitációs fejlesztés mellett tanköteles korú mozgássérült, ép intellektusú, valamint tanulásban akadályozott gyermekek iskolarendszerű nevelése-oktatása zajlik. Az iskola pedagógiai programjának céljait a Nemzeti alaptanterv (2020) (2) alapján határozta meg: a gyermekek képessé váljanak életkoruknak és fejlettségi szintjüknek megfelelően a tevékeny életmódra és az önálló életvezetésre. A komplex fejlesztés során a gyermekek a tanultakat a jól szervezett napirend során életkoruknak megfelelően célszerű tevékenységeken keresztül változatosan gyakorolják. Egy-egy gyermekközösségben a tanulást egész napos folyamatban, egységes szemléletű munkacsoportokban irányítja a pedagógus (konduktor). Az intézményben többek között alapozó (iskolaelőkészítő) 1. évfolyam, integrált nevelésre-oktatásra felkészítő esélyteremtő osztály, felső tagozat és szakiskola működik. Kiemelt fejlesztésként rendszeresek a speciális beszédfejlesztő (például augmentatív és alternatív kommunikáció), a gépiírás- és az életvitelprogramok (1).

A mérőeszközök bemutatása

A szülők ösztönzésére kidolgozott mesélési program

A szülőket ösztönző mesecsomag részei a következők: (1) a szülőket motiváló levél, (2) a szülők adatai, (3) flow-szinkronizációs kérdőív (a mesélés előtt), (4) a három részre tagolt mese három napra lebontva, (5) flow-szinkronizációs kérdőív (a mesélés után), (6) a szülők véleménye a közös mesélésről.

A szülőket motiváló levél (szóközzel 5000 karakter) – hazai és nemzetközi kutatásokra alapozva – köznyelvi stílusban tájékoztat a mesemondás pozitív hatásairól. A személyes és közvetlen hangvételt az egyes szám első személy biztosítja. A levél további része bemutatja a szülőknek a mesecsomagot: hogyan épül fel, mit kell tennie a szülőnek konkrétan, amikor mesél a gyermekének. Ösztönzésképpen felkínáltuk a lehetőséget, hogy készíthető fénykép vagy videófelvétel is a közös mesélésről, amely megőröki a közös élményt. Külön jeleztük, hogy ha szeretnék, elküldhetik a képeket vagy a felvételeket e-mailen keresztül a vizsgálat vezetőjének, aki linkként feltölti őket egy mappába elemzés céljából. (Ezt csak és kizárólag a vizsgálatvezető tekintheti meg, utána a felvételt megsemmisítik.) Személyes adatokat a szülők életkoráról, a velük egy háztartásban élőkről, a gyermekeik számáról, a legmagasabb iskolai végzettségükről, a településük típusáról, ahol élnek, illetve arról vettünk fel, egyedül nevelik-e a gyermeküket. Adatokat kértünk a mesélési szokásokról, arról, kik mesélnek a gyermeknek, illetve a rajzfilmnézési szokásokról is. A mesélés előtt és után a szülők kitölthették a flow-szinkronizációs kérdőívet (Magyaródi–Oláh 2015), amely az optimális élmény mechanizmusának a mérésére alkalmas társas interakciós helyzetekben. A mese kiválasztását többkörös előzetes szakmai egyeztetéssel választottuk ki. A döntést elsősorban az határozta meg, hogy mennyire kötheti le a szülőt és gyermekét

a mese, továbbá szempont volt a szöveg nyelvi igényessége, szóképei, illetve a karakterek egyedisége. A kiválasztott mese végül Móra Ferenc *A nagyhatalmú sündisznócska* című története lett. A mesét három részre tagoltuk, amelyet három egymást követő napon mesélhet el a gyermekének a szülő. Egy-egy rész után két kérdés jelenik meg: az egyik a szülő válasza, a másik a gyermek válasza. A harmadik nap végén, a mese befejezése után a szülő véleményezheti a közös mesélés élményét. Jelen munkában a szülő által megélt közös mesélés jelenségét elemezzük. A mesélés előtti és utáni flow-szinkronizációs kérdőív különbségvizsgálatával nem foglalkozunk; ezt a kérdőívet ebben a vizsgálati környezetben csak kipróbáltuk. A szülők ösztönzésére kidolgozott mesecsomag szerkezetét a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat
A szülőket ösztönző mesecsomagprogram szerkezete

A mese részei a három napra lebontva	Feladatok a meséhez		Szülőt ösztönző buzdítás
	A gyermek válasza	A szülő válasza	
Első napi mesélés: az első rész	Vajon mi lehetett a válasz, ki az úr az erdőben?	Vajon mi lehetett a válasz, ki az úr az erdőben?	A holnapi napon a mese folytatásából kiderül, ki az úr az erdőben... Kedves Szülő és kedves Iskolás! Örömmre szolgál, hogy a második napon is folytatjátok a mesét.
A második napi mesélés: a második rész	Vajon ki lehetett az erdőkerülő?	Vajon ki lehetett az erdőkerülő?	Ha kíváncsi vagy az erdőkerülőre, a holnapi napon olvassátok el a mese befejezését! Kedves Szülő és kedves Iskolás! Örömmel tapasztalatom, hogy a mese végét, az utolsó feladatot is elolvassátok.
A harmadik napi mesélés: a harmadik rész	Emlékszel, mit szokott kiabálni a sündisznócska? Mondd ki hangosan te is! Írjátok le, mielőtt elolvassátok a mese végét!	Emlékszel, mit szokott kiabálni a sündisznócska? Mondd ki hangosan te is! Írjátok le, mielőtt elolvassátok a mese végét!	Kedves Szülő és kedves Iskolás! Gratulálok a háromnapos meseolvasás és a játék teljesítéséhez. Biztos vagyok benne, hogy a mesélés közben, a játékos feladatok alatt fantáziadús és kreatív ötletek születtek.
Szülői vélemény a közös mesélésről	–	Kedves Szülő! Zárásként, kérem, írja le rövid véleményét a mesecsomagról.	–

A közös meséléshez, minden egyes napi olvasáshoz készült az egyes részekhez két kérdés, amelyekre írásban kellett válaszolnia a szülőnek. Először a gyermek válaszát, majd a saját válaszát kellett rögzítenie. A mese egyes részei után beillesztettünk egy-egy ösztönzést szolgáló közlést, amely arra készítheti a szülőt, hogy másnap is folytassa a mesét. Továbbá összekapcsoltuk az előző részek kérdéseit, hogy elősegítsük a bevonódást a mese folytatásába, például: *A második nap folytatódik a mese... / És a válasz... Hát a nagyhatalmú Sündisznócska!* Ennek az a funkciója, hogy legyen egy olyan összekapcsolható eleme a mesének, amely segíti a gyermeket és a szülőt a mese iránti érdeklődés fenntartásában, ahogyan egy filmsorozat átvezeti az egyik részt a folytatásba (például: *Az előző részek tartalmából...*).

A mesecsomag megbízhatóságát ellenőrző mérősor

Ahhoz, hogy a jelen vizsgálati környezetben ellenőrizni lehessen, hogy megbízható-e a szülők ösztönzésére a mérőeszköz mesefeladata, a két független értékelőnek készítettünk egy ellenőrző mérősort, amely a személyes adatokra és a mesefeladatra adott válaszok kategóriáját foglalja magában. A 3. táblázat a mesefeladatra adott válaszok kategóriáit tartalmazza.

3. táblázat

A két független értékelő mérőszora a mesefeladat válaszainak az ellenőrzésére

Ellenőrző kérdések: Kitöltötte-e a szülő a mesecsomagban szereplő kérdéseket?	1. sz.		2. sz.		3. sz.		4. sz.		5. sz.		6. sz.		7. sz.		8. sz.	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1
Minden kérdésre válaszolt a szülő?																
Egész mondatban válaszolt a szülő?																
Amennyiben rövid, egyszavas választ adott a szülő, megfelelő-e?																
Elfogadható választ adott a kérdésekre?																
Minden esetben kitöltésre került a szülő és a gyermek válasza alatti rész?																
Írt-e véleményt a szülő a háromnapos mesélésről?																

Jelölések: 1. sz. = 1. szülő; A: független megfigyelő, B: független megfigyelő

A kutatás módszere

A vizsgált jelenség elemzéséhez a leíró-feltáró jellegű esettanulmány módszerét alkalmaztuk. A nyolc szülő esetelemzéséhez a következő szempontok szolgáltak alapul: (1) a mesélés közege: a szülő és gyermeke családi és intézményes környezete; (2) otthoni mesélési szokások: ki mesél, olvasnak-e mesét, néznek-e rajzfilmet; (3) részvételi szándék a szülőt ösztönző meseprogramban: első körben önként vett részt, második vagy harmadik körben a szakember felkérésére; (4) kitöltési és visszahozatali hajlandóság: mikorra hozta vissza a szülő a mérőeszközt (egy héten vagy két héten belül). A mérőeszközben a mesefeladatok szülői ösztönzésre vonatkozó megbízhatóságának az ellenőrzését egyrészt két független megfigyelő százalékos egyezési arányával számítottuk ki (Szokolszky 2004), másrészt – a kategorikus változók esetében alkalmazható – Cohen-kappával, amely két független megfigyelő egyetértését kifejező mutató (Cohen 1960). A szülők gyermekükkel közösen átélt meséléséről alkotott véleményének a feltáráshoz, valamint a videófelveteleken tapasztalt viselkedési mintázatokhoz tartalomelemzést alkalmaztunk.

Az adatok feldolgozása

Az értékelők közötti megbízhatóságot Cohen-kappával (κ) számítottuk ki. Ez a mutató a véletlen egyezésre korrigált megegyezési arányt méri két értékelő között. A két független értékelő (A és B) 0-1 dichotóm változóval ellenőrizte a válaszok meglétét (3. táblázat). A mesefeladatra adott válaszok variációinak egyezését a nyolc szülőre vonatkozóan számítottuk ki, így a szülők válaszai alapján is kimutathatóvá vált, mennyire megbízható a mesefeladat a szülők ösztönzésére.

A független értékelők egyetemista diákok voltak, akik külön-külön kapták meg az ellenőrző lapokat, egymással nem érintkeztek. A válaszokat a következőképpen kellett értékelniük. A háromnapos mesélésre vonatkozóan válaszolt-e a szülő, lejegyezte-e a gyermeke válaszát, a saját válaszát: 1 pont; csak részlegesen, az első vagy a második vagy a harmadik napi mesefeladatokra válaszolt: 0 pont. A független megfigyelőknek azt kellett ellenőrizniük, hogy mindegyik feladatot kitöltötték-e a szülők. Az egész mondatos válasz akkor volt elfogadható, ha nagybetűvel kezdődött a mondat, ponttal zárult, és a kérdésre adta meg a választ, például: *Az erdőben az úr a Nagyhatalmú sündisznócska* (1 pont). Ezek hiányában nem tekinthető mondatnak a válasz (0 pont). A rövid, egyszavas válasz esetében a *Nagyhatalmú sündisznócska* volt elfogadható (1 pont). Elfogadható válasz volt, ha a gyermek válasza és a szülő válasza is ez volt. Az, hogy minden esetben kitöltötte-e a szülő a saját és gyermeke válaszát, azért lényeges, mert előfordul, hogy csak megkezdett szavakat vagy mondatokat

jegyezték le, de nem fejezték be a választ. Amennyiben a gyermek és a szülő válaszai megjelentek minden egyes részben teljes mondatban vagy egy szóban: 1 pont, ha csak elkezdett szó vagy mondat szerepelt: 0 pont. A háromnapos mesélés után, ha véleményt írt a szülő: 1 pont, ha nem írt véleményt: 0 pont.

Az eredmények bemutatása

A szülőket ösztönző mesecsomag értékelésére kidolgozott megfigyelési szempontsormegbízhatósága

A két független értékelő közötti egyezést nyolc szülő interakcióinak dichotóm értékelése alapján végeztük. Minden szülő esetében 24 megfigyelési egység szerepelt, amelybe beletartozott a mesefeladatokra adott válaszok mellett (3. táblázat) a személyes adatok kitöltése is. Az értékek értelmezése Cohen (1960) és Cicchetti (1994) skálái alapján történt, ahol a 0,61–0,80 közötti érték jó, míg a 0,81 feletti érték kiváló megbízhatóságot jelez.

4. táblázat

A független értékelők közötti egyezés a mesecsomag programban a feladatok válaszai alapján

Szülő	Egyezési arány (%)	Kappa-értékek (κ)
1. szülő	83,3	0,644
2. szülő	95,8	0,903
3. szülő	91,7	0,798
4. szülő	100	1,000
5. szülő	100	1,000
6. szülő	95,8	0,889
7. szülő	87,5	0,735
8. szülő	87,5	0,735

Az eredmények azt mutatják, hogy a két értékelő közötti megbízhatóság minden szülő esetében legalább jó ($\kappa > 0,60$), a legtöbb esetben pedig kiváló ($\kappa > 0,80$) szintű. A különböző mutatók konzisztensen tükrözik egymást, megerősítve az értékelési eljárás belső érvényességét. A legnagyobb egyezés a 4. és az 5. szülő esetében volt (teljes egyezés), míg a legalacsonyabb megbízhatóságot az 1. szülő esetén kaptuk, amely azonban még így is elfogadható szintű ($\kappa = 0,64$; $\alpha = 0,65$). A vizsgálat eredményei alapján kijelenthető, hogy az alkalmazott megfigyelési protokoll és kódolási rendszer alapján az értékelők közötti egyezés konzisztens és tudományosan megalapozott.

Az ösztönzés jeleinek megnyilvánulása a szülőknél az otthoni mesélési program részvételében

Vizsgálatunkból annak kirajzolódása, hogy a szülőt ösztönözték-e az otthoni mesecsomag foglalkozásai egyrészt a külső ráhatásban, másrészt a mesélésben való részvételben volt reprezentálható. A külső ráhatást a részvételi szándékban és a mesecsomag visszahozatalában állapítottuk meg. A mesélés szülői ösztönző erejét a a mesélési szokásokban és a videófelvételek készítésének hajlandóságában határoztuk meg. Mindezen tényezőket az 5. táblázat rendszerezi.

5. táblázat

Az ösztönzés szülők által megmutatkozó jelei az otthoni mesecsomag alkalmazása során

Szülő-gyermek	Részvételi szándék		Kitöltési visszahozatal		Ki mesél?			Mesélési szokások		Videó készítése		
	Ö.	Sz.	1<	2<	Ap.	Any.	Nsz.	O.	N. o.	1. n.	2. n.	3. n.
1. szülő – A gyermek	+	–	+	–	–	+	–	–	+	–	–	–
2. szülő – B gyermek	+	–	+	–	+	–	–	+	–	–	+	+
3. szülő – C gyermek	+	–	+	–	–	+	–	+	–	–	–	–
4. szülő – D gyermek	–	+	+	–	+	–	–	+	–	–	–	–
5. szülő – E gyermek	–	+	–	+	–	+	–	+	–	+	+	+
6. szülő – F gyermek	–	+	+	–	–	–	+	+	–	+	–	–
7. szülő – G gyermek	–	+	–	+	–	+	–	+	–	–	–	–
8. szülő – H és I gyermek	–	+	+	–	–	+	–	+	–	+	+	+

Jelölések: Ö.: önként, Sz.: szakember felkérésére; 1<: egy héten belül, 2 <: két héten belül; Ap.: apa, Any.: anya, Nsz.: nagyszülő; O.: olvas, N. o.: nem olvas; 1. n.: 1. nap

Az otthoni mesecsomagban való részvétel több körben történt. A nyolc programba beleegyező szülő közül első körben önként három szülő fogadta el a mesecsomagot, második körben a szakember felkérésére további egy és harmadik megkeresésre további négy szülő vállalkozott. A szülők kevesebb mint felét nehezebben lehetett bevonni a meseprogramba. Ennek oka feltehetően a csekély bizalomban, valamint a szülői felkészítés hiányában keresendő. A részvételi hajlandóság mögött megbúvó feltételezett okok tudatosítása érdekében megfontolandók Fave és Massimini (2004) megállapításai arra vonatkozóan, mennyire fontosak a valós élet pontos megfigyelései, például a szülői lét (szubjektív tapasztalatok megélésének, egyéni élmények ingadozásainak) figyelembevétele napi kontextusban.

A mesecsomagot egy héten belül több szülő hozta vissza; összesen ketten két héten belül. A szülők közül azok is egy héten belül hozták vissza, akik a szakember kérésére vettek részt a mesecsomag programban. Kiderült, hogy az édesanyák olvasnak a gyermeküknek, de két családban az édesapa is olvas mesét a gyermekének, és szinte mindegyik szülő szokása a mesélés. Változatos képet mutat a közös mesélés rögzítése, ugyanis eltérő napokon készítettek videót a szülők. A szülők több mint fele készített valamelyik napon videót, ketten mindhárom napon is.

A videófelvételt készítő 2. szülő édesapa, aki a háromestés mese két napját rögzítette. Ezekből látható a mesélési helyzet: a gyermek az ágyában ül, akár egy esti mese olvasása közben, édesapja pedig vele szemben helyezkedik el, olvassa a mesét, egy harmadik fél (az édesanya) pedig a videófelvételt készíti. Mindebből meghitt, szeretetteljes családi programra lehet következtetni. A felvétel alapján tapasztalható, hogy a mesélő szülő és a mesét befogadó gyermek is élvezi a közösen eltöltött időt. A videófelvételen a mesélés nem, csak a mesék közben megválaszolt kérdések megvitatása látható, amelyből kirajzolódni látszik, hogy a szülő és gyermeke ténylegesen közösen gondolkodnak, végül pedig közösen jutnak dűlőre egy-egy kérdéssel kapcsolatban. A gyermekek végig azt látjuk, hogy igazán figyel az édesapjára, tetszik neki a közös program, az édesapa pedig rendkívüli türelemmel fordul a gyermeke felé.

Az 5. szülő édesanya, szakember megkeresésére vállalkozott a mesecsomag programban való részvételre. Videófelvételt nem a mese olvasása és a kérdések megválaszolása közben készítettek, hanem utólag tette fel édesanyja újból a kérdéseket a gyermeknek. Ebből adódóan nem feltétlenül lehet a köztük lévő kapcsolatra biztosan következtetni, csupán annyiból, hogy az édesanya végig dicséri gyermekét, hiszen ő mindig jól emlékszik, mi volt az adott kérdésre a válasz. E mögött a szülői attitűd mögött valószínűsíthetően sokkal inkább a megfelelés vagy inkább a feladat teljesítésének a vágya, mint a meghitt mesélési szituáció átélésének az élménye húzódnak meg. Ebben az esetben a szülő a gyermek fejlesztőjének a szerepébe helyezkedett, és nem önmaga motivátora, az élmény pozitív átélője.

A 6. szülő nagymama, aki az unokájának mesélt, őt szintén a szakember megkeresésére sikerült bevonni a programba. Videófelvételt a mese első részének olvasása és a kérdések megvitatása közben készített. A felvételen egy asztalnál ülnek egymással szemben. A nagymama elmondása szerint a gyermek figyelme gyakran elkalandozott. A felvételen a gyermek annak ellenére figyel a nagymama mesélésére, hogy közben egy pohárral játszik. Többször is azt a visszajelzést kaptuk a nagymamától mind írásban, mind pedig szóban, hogy rendkívül élvezte az unokájával való közös mesélést. A felvételekből kiderül, hogy a nagymama szívesen olvassa a mesét, és az unokájával eltöltött idő is örömmel tölti el.

A 8. szülő édesanya, aki ugyancsak szakember felkérésére vett részt a programban. Videófelvételeket mindhárom este készítettek a mese olvasása és a kérdések megválaszolása közben is. A felvételeken mind a gyermek, mind az édesanya látszanak, mivel a telefont egy polcra helyezte az édesanya. Mindketten a nappalijukban egy kanapén ülnek egymás mellett, az édesanya kissé gyermeke felé fordulva. Külön öröm volt, hogy egyrészt mindhárom alkalomról készült felvétel, másrészt hogy már a mese felolvasása közben is. Mindebből láthatók voltak spontán reakciók a gyermek és az édesanya részéről is a mesét illetően, illetve az is, hogy kölcsönösen figyelnek egymásra az olvasás közben is. A gyermekeken először az látszik, hogy nem figyel, mert folyamatosan ingatja fejét, és hátradőlve ül a kanapén, ám közben mindvégig figyel, és megjegyzte, amit hallott. A köztük lévő kapcsolat igazán bensőséges, örömmel beszéltek meg közösen a mese részleteit és a kérdésekre a válaszokat.

A szülők gyermekükkel folytatott közös mesélésének a megélése

A mesélés élményét a mesecsomagban megjelenő szülői vélemények alapján elemezzük. A nyolcból három szülő írta le véleményét a közös mesélésről. A véleményekből kirajzolódni látszik, hogy a szülők a gyermekük viselkedését követték nyomon: *Ezt a mesét is figyelte, a kérdésekre jól válaszolt... Mesélés közben figyelt rám...* (8. szülő); *A gyerekek motiváltak voltak, nagyon várták a mese folytatását* (7. szülő). Ezekből a véleményekből az a szülői szerep rajzolódik ki, ahogyan a gyermeke kognitív viselkedését követi nyomon mesélés közben, ez megfelel Loredana és munkatársai (2024) munkája alapján a szülő-gyermek között mesélés közben kialakuló interszubjektív kapcsolatnak. Ugyanakkor a nagyszülőt – 6. szülőt mint elsődleges gondozót – ösztönözte a mesélés: *Nagyon élveztem mint szülő, bár a (Gyermek) nem mindig figyelt, inkább belebeszél a mesébe. De én nagyon élveztem!* Ez a vélemény megerősíti az élmény minőségét és az optimális élmény megéléseinek az érzetét is (Csíkszentmihályi 1997).

Mivel a vizsgálatba három szülő véleményének az elemzése került, így még nem kitapintható a Soshani és Yaari (2021) kutatásából levont egyik fontos következtetés: a szülők gyermekeikkel folytatott interakciói (például közös játék, meseolvasás) nagyobb flow-élménnyel és pozitív érzelmekkel járnak együtt, mint a nap folyamán végzett összes tevékenységük (mint a társas kapcsolatok, a szabadidős tevékenység vagy a munkavégzés).

A nyelvi-grammatikai szempontok és a nyelvi összetettség alapján megállapítható, hogy a mesefeladatokra a szülők egy-egy szóban vagy egy-egy mondatban válaszoltak, a mondatkezdő nagybetű és a mondatvégi írásjel elhagyásával. A legtöbb mondat inkább címszerű megfogalmazás volt, például arra a kérdésre: *Vajon ki lehetett az erdőkerülő?* A szülő válasza: *egy férfi* (7. szülő), *farkas* (8. szülő). Tehát a válaszok nyelvi igényességében és kifejtettségében nem mutatkozott különbség a nyolc általános iskolát végzett nagymamánál és az egyetlen végzett szülőnél. Óvatos feltételezésünk szerint ennek oka az lehet, hogy a szülőktől nem kértük kiemelten a mesecsomag kérdéseinel, hogy teljes mondatban válaszoljanak, így rájuk bízunk, hogyan válaszolnak.

Összegzés, következtetések

A tanulmány szülők ösztönzésére és bevonására irányuló otthoni meseolvasási program validitásvizsgálatát mutatta be. A nemzetközi kutatásokat ismertető tanulmányokból a mesélő szülőnek kétféle szerepe bontakozik ki: a szülő mint gyermeke fejlesztője és a szülő mint önmaga ösztönzője. A kutatás azt a jelenséget vizsgálta, hogy milyen jelei mutatkoznak meg a szülők ösztönzésének akkor, amikor a gyermekükkel közösen olvasnak egy mesét. Az otthoni meséléshez összeállítottunk egy olyan mesecsomagot, amely többek között tartalmazott egy három napra felosztott mesét és az ehhez rendelt kérdéseket. A mesecsomag megbízható működéséhez terveztünk egy, a független megfigyelők számára kidolgozott mérősort és kódrendszert.

Megállapításokat csak a jelen vizsgálati környezetben részt vevő nyolc szülő esetében lehet tenni, éppen ezért az eredményekből körültekintő és óvatos következtetések levonása engedhető meg. A mesecsomag megbízhatóságát ellenőrző megfigyelési protokoll és kódolási rendszer a független értékelők közötti egyezés alapján megfelelőnek bizonyult. A szülői ösztönzés a mesecsomagban való részvételi és kitöltési hajlandóságban, valamint a mesélést rögzítő videófelvétel készítésében nyilvánult meg: a szülők egyharmada önként, több mint fele szakember felkérésére vállalta a részvételt. Videófelvételt a szülők fele készített, közülük ketten mindhárom nap mesélését felvették. Három szülő írta le véleményét, amelyből felsejlik a szülői mesélés kétféle szerepköre: a gyermekét fejlesztő és a mesélés élményét átélő szülő. A vizsgálat egyik korlátja a kevés elemszám, amely feltételezhetően arra volt alkalmas, hogy feltárható legyen, hogyan élheti meg otthoni környezetben a gyermekének mesélő szülő azt, hogy őt is ösztönzi az együtt töltött tevékenység. Az ösztönzés jelei a jelen vizsgálatban kirajzolódni látszottak az otthoni mesefoglalkozás részvételi hajlandóságában, a mesecsomag kérdéseinek a kitöltési és visszahozatali szándékában, valamint abban, ahogyan élt a szülő azzal, hogy megörökíti a gyermekével közösen eltöltött mesélési élményt. Ugyanakkor nem lehetett ellenőrizni, hogy ténylegesen betartotta-e a szülő a mese három egymást követő napra felosztott olvasását. Ez a vizsgálat másik korlátja.

A mérőeszköz kérdéseit és feladatait tekintve joggal merülhet fel az a kérdés is, hogy az ösztönző tényezők a szülőknél mennyire kapcsolódnak a közösen átélt örömteli pillanatokhoz, és mennyire az együttműködés szándékához, az elvárásoknak való megfelelés vágyához vagy a fejlesztési célokhoz. Ez a dilemma a tanulmány egyik bírálójában fogalmazódott meg, további kutatási lehetőséget nyitva meg ezzel. Mindezen kérdések mentén a következő empirikus vizsgálatban kívánatos lesz a szülői ösztönzéseket további elemek alapján is feltárni, hogy kiderüljön, a szülőknél ténylegesen hogyan lehetne azonosítani a saját, önmaguk ösztönzésének a jeleit, amikor otthon, a gyermeküknek mesélnek.

A kutatás reményeink szerint hasznos lehet a szülőknek, mert megmutathatja, hogyan lehet a meseolvasást tudatos szülői eszközzé alakítani, amely egyszerre fejleszti a gyermeket, és támogatja a szülő jóllétét. Releváns lehet a pedagógusoknak és a fejlesztő szakembereknek, mivel betekintést nyújt abba, hogyan vonhatók be a szülők aktívan a gyermekek nyelvi és érzelmi fejlődésének a támogatásába. A kutatóknak pedig új szempontokat kínálhat – különösen a szülői élmény és a motiváció szempontjából – a mesélés társas és pszichológiai dimenzióinak a vizsgálatához.

Köszönettel tartozunk a vizsgálatban részt vevő szülőknek és szakembereknek, akik segítették az intézményben tanuló gyermekek szüleit bevonni az otthoni meseprogramba. Végül köszönjük a bírálóknak azokat a felvetett kérdéseket és dilemmákat, amelyek felmerültek bennük a vizsgálatmal kapcsolatban. Ezeket a tanulmányba is beemeltük.

Irodalom

- Bruner, Jerome 1983. *Child's Talk: Learning to use Language*. Norton. New York.
- Cicchetti, V. Domenic 1994. Guidelines, criteria, and rules of thumb for evaluating normed and standardized assessment instruments in psychology. *Psychological Assessment* 6(4): 284–290. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.6.4.284>
- Cohen, Jacob 1960. A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement* 20(1): 37–46. <https://doi.org/10.1177/0013164460020001>
- Csikszentmihályi Mihály 1997. *A flow. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Dicataldo, Raffaello – Rowe, L. Meredith – Roch, Maja 2022. “Let’s Read Together”: A Parent-Focused Intervention on Dialogic Book Reading to Improve Early Language and Literacy Skills in Preschool Children. *Children* 9: 1149. <https://doi.org/10.3390/children9081149>
- Fave, Antonella Delle – Massimini, Faust 2004. Parenthood and the quality of experience in daily life: A longitudinal study. *Social Indicators Research* 67: 75–106. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/B:SOCI.0000007335.26602.59.pdf> (2025. május 27.) <https://doi.org/10.1023/B:SOCI.0000007335.26602.59>
- Fredrickson, L. Barbara 2001. The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist* 56(3): 218–226. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218>
- Haga Orsolya – Gál Franciska – Pintér Henriett 2021. Szülők véleménye a gyermekükkel otthon, közösen folytatott anyanyelvi játékokba való saját bevonódásuk ösztönzőiről: az előmérések eredményei. *Tudomány és Hivatás* (6)1: 25–36. https://semmelweis.hu/pak/files/2022/06/Tudomany-es-Hivatas_2022_1_jav.pdf#page=8 (2025. május 27.)
- Haga Orsolya – Pintér Henriett 2022. Pedagógusok véleménye a fonológiai tudatosságról, a szülő-gyermek beszédfoglalkozásokról írásbeli kikérdezés alapján. In: Molnár Gyöngyvér – Tóth Edit (szerk.) Új kutatások a neveléstudományokban 2021: A neveléstudomány válaszai a jövő kihívásaira. Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet – MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság. Szeged–Budapest. 30–40. https://konferencia.pte.hu/sites/konferencia.pte.hu/files/UKN_2021.pdf (2025. május 27.)
- Leeper, Campbell – Anderson, Kristin – Sanders, Priscilla 1998. Moderators of gender effects on parents’ talk to their children: A meta-analysis. *Developmental Psychology* 34(1): 3–27. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.1.3>
- Loredana, Cena – Traini, Alice – Murray, Linne – Cooper, Peter – Calza, Stefano – Bellinardo, Mauro 2024. Early parent-child intervention with Dialogic Book-Sharing: effects on child communicative and socio-emotional development and on parenting. *Study protocol for a multicentre randomised controlled trial in Italy* 395(25): 1–12. <https://doi.org/10.1186/s13063-024-08232-4>
- Magyaródi Tímea – Oláh Attila 2015. Flow Szinkronizáció Kérdőív: az optimális élmény mechanizmusának mérése társas interakcióshelyzetekben. *Mentálhigiéné es Pszichoszomatika* 16(3): 271–296. <https://doi.org/10.1556/0406.16.2015.3.4>
- Muchnik, Malka – Stavans, Alta 2009. Telling the same story to your child: Mothers’ versus fathers’ storytelling interactions. *Women and Language* 32(1): 60–69. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26089.24168>
- Murányi Sarolta 2018. A szavaktól a történetig. *Anyanyelv-pedagógia* (11)3. <https://doi.org/10.21030/anyp.2018.3.2>
- Negraia, Daniella – Augustine, Jennifer 2020. Unpacking the parenting well-being gap: The role of dynamic features of daily life across broader social contexts. *Social Psychology Quarterly* (20)10. <https://doi.org/10.1177/0190272520902453>

- Nyitrai Ágnes 2017. Az összefüggés-kezelés fejlesztésének segítése. In: Nagy József (szerk.) *Fejlesztés mesékkel. Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése mesékkel 4-8 éves korban*. Mozaik Kiadó. Szeged. 53–79.
- Papp Melinda 2018. Az oszténzív stimulusok szerepe a mesék átadásában és megértésében. *Anyanyelv-pedagógia* (11)4. <https://doi.org/10.21030/anyp.2018.4.2>
- Papp Melinda 2023. Hogyan meséljünk az óvodás korosztálynak? A mesemondás hatékony módszerei óvodáskorban. *Anyanyelv-pedagógia* (16)3. <https://doi.org/10.21030/anyp.2023.3.1>
- Shoshani, Anat – Yaari, Sachar 2021. Parental flow and positive emotions: Optimal experiences in parent–child interactions and parents’ well being. *Journal of Happiness Studies* 23: 789–811. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00427-9>
- Szinger Veronika 2009. Interaktív mesemondás és meseolvasás az óvodában a szövegértés fejlesztéséért. *Anyanyelv-pedagógia* 3(1). <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=184> (2025. május 27.)
- Szokolszky Ágnes 2004. *Kutatómunka a pszichológiában*. Osiris Kiadó Kft. Budapest.
- Szokolszky Ágnes 2020. *A pszichológiai kutatás módszertana*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Tamis-LeMonda, Catherine S. – Rodriguez, Eileen T. 2009. Parents’ role in fostering young children’s learning and language development. Rev. ed. In: Tremblay, Robert E. – Barr, Richard G. – Peters, R. DeV. – Boivin, Monique (ed.) *Encyclopedia on Early Childhood Development* [online]. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development. 1–9. http://www.child-encyclopedia.com/documents/Tamis-LeMonda-RodriguezANGxp_rev-Language.pdf (2025. május 27.)
- Vakula Tímea 2015. Óvodások hallás utáni szövegértésének fejlesztése mesetréninggel. *Anyanyelv-pedagógia* 8(4). <https://doi.org/10.21030/anyp.2015.4.3>
- Vygotsky, Lev 1962. *Thought and language*. MIT Press. Cambridge, MA. <https://doi.org/10.1037/11193-000>
- Zóka Katalin 2021. Saját mesék az óvodában (Varga Sarolta és Boros Eszter, óvodapedagógus szakos hallgatók saját meséivel illusztrálva). In: Lovassi Attila – Pázmány Ágnes (szerk.) *Kihívások a 21. századi nevelésben-oktatásban*. Apor Vilmos Katolikus Főiskola. Vác. 129–143. https://avkf.hu/wp-content/uploads/2021/03/Kihivasok-a-21.-szazadi-nevelesben-oktatasban_2021_03_08.pdf#page=129 (2025. június 20.)
- (1) Egységes Konduktív Pedagógiai Módszertani Intézmény Semmelweis Egyetem Pető András Kar, A Konduktív Gyakorló Általános Iskola. <https://semmelweis.hu/peto-ekpmi/iskola/gyakorlo-altalanos-iskola-bemutakozas/> (2025. május 15.)
- (2) Nemzeti alaptanterv. 5/2020.(I. 31.) kormányrendelet a Nemzeti alatanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) kormányrendelet módosításáról. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes> (2025. május 27.)

Henriett Pintér – Dóra Szilágyi – Franciska Gál

The storytelling parent

Validity assessment of a story reading program aimed at encouraging and involving parents

This study reports on the results of a home-based storytelling activity designed for parents, tested with eight children and their parents (as primary caregivers) from a special public education institution. The research aimed to explore how telling stories to their children motivates parents. The theoretical part of the study summarizes the key findings from Hungarian and international research on parental storytelling and narrative practices that form the basis of the investigation, focusing on the following aspects: the storytelling parent as a developer of the child; the storytelling parent as self-motivator; and differences between fathers' and mothers' storytelling practices. The empirical section details the investigation. The research questions were: a) Does the observation protocol developed for the story package function reliably? b) What elements of parental motivation emerge during home story reading? c) How did parents experience shared storytelling with their child? The results confirmed the reliability of the observation criteria designed to evaluate the story package, identified signs of parental motivation during its use, and revealed how parents experienced storytelling with their children. The findings suggest that several motivational factors for parents emerged from the storytelling program: parental involvement in the storytelling activity (voluntarily or at the request of a professional), willingness to return the story package (within one or two weeks), and the intention to document the storytelling experience with their child. This validity study offers new perspectives for storytelling research, particularly from the angles of social dimension and parental motivation.

Kulcsszók: nyelvtudomány, anyanyelv-pedagógia, irodalompedagógia, mesekutatás, szülő-gyermek interakció

Keywords: linguistics, first language pedagogy, literary pedagogy, storytelling research, parent-child interaction

Az írás szerzőiről

Pintér Henriett

Semmelweis Egyetem, Budapest, Magyarország

pinter.henriett[kukac]semmelweis.hu

<https://orcid.org/0000-0002-0712-2129>

Szilágyi Dóra

Csillagház Gyógypedagógiai Általános Iskola, Budapest, Magyarország

sz.dori[kukac]gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8572-066X>

Gál Franciska

Semmelweis Egyetem, Budapest, Magyarország

gal.franciska[kukac]semmelweis.hu

<https://orcid.org/0000-0002-0845-3608>